

Bernt Løjtant

* 5. august 1946 – † 6. november 2020.

Med Bernt Løjtants alt for tidlige bortgang har dansk botanik mistet en dygtig, flittig, vidende og karismatisk personlighed. Bernts botaniske viden havde en stor dybde, som jeg vil uddybe i det følgende, ligesom hans evne til at formidle komplicerede botaniske problemstillinger spændte vidt. Han formåede at fremlægge relativt tørre og svært tilgængelige botaniske emner på en letforståelig og overskuelig måde og samtidig præsentere emnerne både særdeles informativt og inspirerende.

Jeg mødte Bernt første gang i studietiden på en mosekursus til Midtjylland i oktober 1973 under ledelse af Danmarks bedste mosfolk ansat ved Københavns Universitet, lektor Kjeld Holmen (1921-1974), amanuensis Gert Sten Mogensen (1944-2017) og lektor Kell Damsholt (1938-). Vi besøgte en perlerække af botaniske lokaliteter fra Lønborg Hede i vest til Grejsdalen i øst og til Bredsgård Sø og Daugbjerg Krat i nord. Bernt og jeg har siden gennem årene haft løbende faglig kontakt og udveksling af botaniske synspunkter til gensidig gavn og glæde.

UDDANNELSE

I 1965 påbegyndte Bernt en uddannelse til skolelærer ved Gedved Seminarium, hvor han fik sin afgangseksamen den 5. juni 1970. Betegnende for Bernts seminarieuddannelse var, at han ved sin store flid, faglige engagement og gode botaniske kendskab samt hans øvrige fremtoning gjorde et uudsletteligt indtryk på sin biologilærer ved seminariet, Eigil Holm (1932-). I efteråret 1970 blev Bernt indskrevet på biologistudiet på Aarhus Universitet efter at studienævnet havde givet dispensation til meritoverførsel af seminarieuddannelsens linjefag. Allerede fra studiestarten interesserede Bernt sig for orkidéfamilien, hvilket formodentlig var inspireret af hans svigerfar, seminarielærer ved Gedved Seminarium, Gunnar Dam Jeppesen (1909-1995), idet Bernt giftede sig med datteren Ingeborg Jeppesen i 1970. Men inspirationen kan også være kommet fra hans far,

Billede 1. Bernt Løjtant i sine rette omgivelser med demonstration af en vinterstander af den giftige kulturflygtning skarntyde. Foto: 27-09-2010.

Erland Løjtant Jørgensen, der var havebrugskonsulent på Fyn. Medstuderende har beskrevet Bernt som meget vidende og altid meget hjælpsom, ligesom han med den store viden, han besad, inspirerede mange til at dygtiggøre sig indenfor botanikken herunder orkidéerne. Han har således været mentor og inspirationskilde for en række af vor samtids orkidéspecialister.

Bernts glødende interesse for orkidéfamilien bevirkede blandt andet, at han i 1973 blev inviteret med på en botanisk ekspedition til Ecuador af tilrettelæggerne, den senere rektor ved Aarhus Universitet, Lauritz B. Holm-Nielsen og Bernts svoger, Stig Jeppesen. Her interesserede Bernt sig især for orkidéslægten *Elleanthus*, en slægt med forekomst i de tropiske områder af Centralamerika, Mexico, Vestindien og det nordlige Sydamerika og som rummer små 110 beskrevne arter.

I løbet af studietiden deltog Bernt i flere videnskabelige ekspeditioner til Sydøstasien og Sydamerika, som især gik til de, på det tidspunkt, uudforskede områder som bjergmassivet Doi Pah Hom Pok på grænsen mellem Myanmar (tidligere Burma) og Thailand og Volcán Sumáco i Ecuador. Han har endvidere rejst i Vestindien,

Afrika, Canada og USA og været på et længerevarende studieophold ved Havard University, primært med sigte på at studere universitetets samling af orkidéer. Han har også studeret floraen på udvalgte øgrupper, f.eks. Seychellerne, som han besøgte i 1986, Madeira og Hawaii.

Ifølge AAU Herbariums database findes der i universitets herbarium omkring 10.150 indsamlinger af karplanter og mosser, som Bernt enten selv har indsamlet eller typisk i samarbejde med de øvrige ekspeditionsdeltagere. Indsamlingerne stammer hovedsageligt fra Ecuador. Det drejer sig i første række om orkidéer heriblandt typeeksemplarer for fem orkidéer samt 12 typeeksemplarer af andre arter og underarter fra andre familier.

Indsamlingsarbejdet og det efterfølgende arbejde med indsamlingerne har resulteret i mindst tre originale artikler i det svenske tidsskrift *Botaniska Notiser*, hvor de beskrevne orkidéer er blevet suppleret med fine illustrationer af tegnerne Bent Johnsen og Poul Juul.

NAVNGIVNING

Ifølge 'Plants of the World online': <http://powo.science.kew.org/?q=L%C3%B8jtant>

har Bernt navngivet 8 sydamerikanske orkidéer, hvoraf navngivningen af halvdelen fortsat accepteres, mens den anden halvdel betragtes som synonymmer for andre arter. 11 arters navne er blevet omkomponeret, heraf fem, der vedrører danske orkidétaxa. Det drejer sig om Langsporet Gøgelilje (*Platanthera bifolia* subsp. *latiflora* (Drejer) Løjtnant), en varietet af Kødfarvet Gøgeurt (*Dactylorhiza incarnata* var. *hyphaemato-des* (Neuman) Løjtnant), Nikkende Hullæbe (*Epipactis phyllanthes* subsp. *confusa* (D.P. Young) Løjtnant), Grønlig Koralrod (*Corallorhiza trifida* subsp. *virescens* (Drejer) Løjtnant), Skagen-Hullæbe (*Epipactis helleborine* subsp. *renzii* (Robatsch) Løjtnant) og Satyrblomst (*Gymnadenia albida* subsp. *straminea* (Fernald) Løjtnant).

DANMARKS ORKIDÉER

Det var i anden halvdel af 1970'erne, at Bernt for alvor slog sit navn fast som Danmarks førende orkidéspecialist dokumenteret blandt andet ved sit hæfte om 'Danmarks orchidéer' i Natur og Museum fra 1979 og hans bidrag til Dansk feltflora om orkidéfamilien fra 1981, samt ikke mindst bogen om 'Nordens orkideer' i serien Gyldendals grønne håndbøger. I sidstnævnte bog omskrev Bernt det svenske forlæg fuldstændigt og krydrede teksten med mange af sine egne originale observationer, også selv om hans navn ikke figurerer på bogens forside. I disse publikationer gjorde Bernt blandt andet opmærksom på Salomon Drejers (1813-1842) observation af to morfologisk og økologisk forskellige underarter af Bakke-Gøgelilje (*Platanthera bifolia* subsp. *bifolia* og *P. b.* subsp. *latiflora*) og navngav sidstnævnte Langsporet Gøgelilje. Samtidig var han banebrydende med hensyn til at bedømme status for danske karplanter. I 1977 så den første danske rødliste for karplanterne dagens lys, idet Bernt i samarbejde med den botanisk kyndige dyrlæge Eiler Worsøe (1925-2001) udgav bogen 'Status over den danske flora'. Denne status blev fulgt op af en revideret udgave i 1993 og en række statusartikler i tidsskrifterne Flora og Fauna samt URT.

EFTER STUDIETIDEN

Bernt afsluttede biologistudiet med botanik som hovedfag den 4. maj 1977 og påbegyndte et ikke afsluttet licentiatprojekt, men han blev mere optaget af formidling, arbejdet med karplantestatus og orkidéspørgsmål, som orkidénorder i ind- og udland stillede ham. Bernt blev i stedet ansat ved Amtsfredningskontoret ved det daværende Århus Amt indtil 1983. Her kom han til at fungere – streng og korrekt – som mentor for færdiguddannede biologer, der blev ansat i amtet for at registrere naturtyper i medfør af Naturbeskyttelseslovens § 43. Han var samtidig bindeled mellem amtet og Fredningsstyrelsens medarbejdere omkring nogle af styrelsens udgivelser. I 1983 overgik han til at være selvstændig og oprettede rådgivnings- og konsulentfirmaet 'Løjtnant Consult'.

Det er formodentlig rødlistearbejder, der fremkaldte Bernts interesse de 'levende fortidsminder' også kaldet 'reliktplanter'. Det er de kulturplanter, hvis indførsel kan spores tilbage til Middelalderen, og som ikke dyrkes længere men fortsat forekommer omkring bl.a. herregårde, borgruiner, kirketomter og klostre. I perioden 1992-2011 foretog han systematiske undersøgelser af omkring 2.600 middelalder lokaliteter. Formålet med disse undersøgelser var primært at fastlægge, hvilke kulturplanter der blev dyrket i Danmark i middelalderen og i renæssancen, og hvor disse arter fandtes som reliktplanter i undersøgelsesperioden. I løbet af denne periode besøgte han 35 købstæder og 350 landsbyer samt en del af de omkring 300 registrerede borge og borgruiner f.eks. Hammershus, Vordingborg Slotsruin og Kalø Slotsruin. Nogle af de undersøgte lokaliteter ligger på de sværttilgængelige øer Hjelm, Sprogø, Hjortholm i Stavns Fjord ved Samsø, Borgø i Maribo Sø og Slotø i Nakskov Fjord.

I 1979 arbejdede Bernt med et floraprojekt på Anholt, og i den forbindelse opfordrede han lærer Erik Wessberg til at kortlægge og beskrive floraen på øen. Resultatet af samarbejdet udmøntede sig i 1981 i den

første ø-flora 'Anholts Flora med noter om naturens bæreevne og følsomhed' fra 1981. Løjtnant fortsatte samarbejdet med Wessberg om udarbejdelsen af 17 andre ø-floraer samt som eneforfatter af rapporten fra Svanegrunden mellem Samsø og Hov. Fra 1981-1995 er det i alt blevet til 67 ø-floraer med Wessberg som drivkraft.

BOTANISK REDAKTØR FLORA OG FAUNA

I 1984 ønskede seminarielærer Edwin Nørgaard (1910-2006) at træde tilbage som redaktør for tidsskriftet Flora og Fauna, som han havde redigeret uafbrudt i 30 år. Redaktørposten blev overtaget af zoologen Birger Jensen (1935-2015) i samarbejde med Bernt Løjtnant som botanisk redaktør. Bernt havde både i årene forinden og efter bidraget med en række artikler til Flora og Fauna, nemlig som eneforfatter til tre artikler om orkidéer (1981, 1982 og 1991), førsteforfatter på syv artikler især med Eiler Worsøe som medforfatter om nyfund og genfund af karplanter samt om sjældne og truede karplanter. Løjtnant var medforfatter på fem andre artikler om orkidéer og spændende karplantefund. Desuden har han fået anmeldt tre af sine værker i tidsskriftet, nemlig hans bog om spredningsøkologi og to rødlistes. Løjtnant fratrådte som botanisk redaktør efter udsendelsen af Flora og Fauna 92. årgang hæfte 3-4 i 1986.

OVERVÅGNING AF DANSKE ORKIDÉER

Skov- og Naturstyrelsen iværksatte i 1987 et samlet naturovervågningsprogram. Et af programmets projekter var en landsdækkende overvågning af Danmarks vildtvoksende orkidéer. Styrelsen tog kontakt til Dansk Botanisk Forening, der udpegede Bernt til at opbygge og koordinere projektet. Her kom det store netværk af orkidéinteresserede personer, som Bernt havde opbygget i løbet af studietiden og i årene siden, til nytte, da mange af dem indvilligede i at overvåge udvalgte orkidébestande. Andre bidragydere var styrelsens

og amternes medarbejdere. I 1995 overtog jeg koordinationen af projektet efter, at det var blevet overført til Danmarks Miljøundersøger, der nu er integreret i Aarhus Universitet.

FORFATTERSKAB

Som det fremgår af ovenstående, var Bernt en flittig skribent og var involveret i flere bogværker enten sammen med andre eller som eneforfatter. Bernt var involveret i bearbejdningen af den danske udgave af 'Den store nordiske flora' fra 1994 og ydede et originalt bidrag om 'danske orkidéer' i pragtværket 'Dronning Ingrid's orkidéer' fra 1985. Sammen med tegneren Jens Gregersen fik Bernt udgivet værket 'Blomsternes Danmark' fra 1997. I 2016 fik Bernt i samarbejde med sin tidligere elev og orkidéekspert Henrik Ærenlund Pedersen udgivet pragtværket 'En Orchidé – Mange Kunstneriske Udtryk', der indeholder 38 kunstneres bud på udseendet af Tætblomstret Hullæbe støttet af originale beretninger og iagttagelser om orkidéen på de tilsvarende modstående 38 tekstsider..

En af mine kilder har belyst Bernts bortgang på følgende rammende måde: 'Et fyrtårn i dansk botanik er slukket!'

TAK

Tak for hjælp til at belyse Bernts botaniske meritter til: lektor, emeritus Benjamin Øllgaard, Aarhus Universitet, pensioneret gymnasielektor, Birthe Zimmermann, pensioneret seminarielærer og forfatter Eigil Holm, biolog ved Miljøstyrelsen Erik Vinther, rektor emeritus ved Aarhus Universitet, Lauritz B. Holm-Nielsen, lektor emeritus, Finn Rasmussen, Københavns Universitet, pensioneret biolog, Marian Würtz-Jensen og hans datter, biolog Christina Lund Løjtant.

Peter Wind

Billede 2. Bernt demonstrerer et eksempel for et levende fortidsminde.

Foto: 27-09-2010.

